

אדריכלות

להפוך כל אבן

■ איך משפיעים מנהגי האירוח על תכנון הבית? מדוע ליד הקרוואנים בהתנחלויות תמיד תמצא כביסה תלויה? ומה הטעם בגינה ציבורית בלי צמחייה? כנס בין תחומי שיתוקיים בשבוע הבא יעסוק במושג הכל כך טעון "בית ישראלי"

אסתר זנדברג

קשה לחשוב על אוכלוסייה אחת שבה המושג 'בית' כל כך מאיים ומאיים.

חדר שבת

"ישנם דברים שצריכים להיות בבית חרדי ואין להם זכר בבית הילוני, ואני לא מדברת על כיור כפול במטבח, כי זהו פינוק ולא חובה", אומרת הר"ר הדס חנני, מהחוג ללימודי ארץ ישראל, שתדבר בכנס על הבית החרדי האש כנוי בישראל. "מהותית יותר בבית החרדי היא דלת לסלון שנקרא 'חדר שבת' כדי שאפשר יהיה לסגור אותו, וכמוכן פינה לנטילת ידיים מחוץ לשירותים. בדירה חרדית צריכים להיות לפחות שני חדרים נפרדים לבנים ולבנות. בית חרדי אמיד מצויד בכל החידושים, אבל הפונקציה ציה היא מעל לכל. בבית חרדי לא תהיה שירה לקישוט ולאווירה בלבד". בחברה החרדית יש ביקוש רב למעצבי פנים, כי "כדאי לנצל כי סנטימטר מרובע וצריך לדעת לתמוך. בעיקר בחדרי ילדים ומטבחים שהם צוואר בקבוק. נשים רבות במגוון לומדות את המקצוע".

בערים חרדיות החדשות דואגים כיום לגני משחקים בין כל שניים-שלושה בתי דירות, שבכל אחד מהם יכולים להתגורר בחישוב פשוט גם 200 ילדים. בדרך כלל אין להם תנועת נוער, אין מחשב, קולנוע וטלוויזיה. לא הולכים לכלות בקניון, וכך גינה היא צורך חיוני. הגינות צריכות להיות לא גדולות מדי,

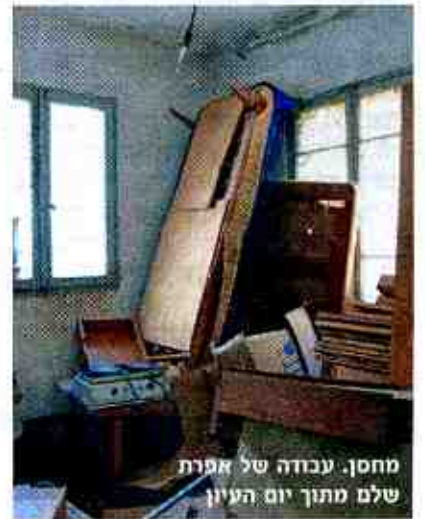
חוקרת התרבות סיגל ברנר, מרצה בכזלאל, שתדבר בכנס על הבית בראי האירוח. האירוח, אומרת ברנר, "הוא מוסד חברתי המתרחש במרחב הפרטי, מוגדר על ידי החברה ומגדיר אותה. מעצב את גבולות הבית. יחסי אירוח והתארחות הם מערכת יחסי כוח ומטאפורה ליחסי כיבוש וקולוניאליזם של אורח שבא ומרגיש שהבית הוא שלו".

זהותם הפוליטית של האורח והמארח, השועל והארנבת, פתוחים לפרשנויות פוליטיות. האורח, אומרת ברנר, הוא זה שנכנס הביתה. כל תרבות תגדיר עד לאן הוא יכול להיכנס, והקודים ישליכו על תכנון הבית: אם לא רוצים להכניס ודים לשירותים, מי שיכול להישות לעצמו יקצה שירותים לאורחים. הסי לון נועד לאירוח, אבל אורח יותר אינטימי ייכנס גם למטבח. מטבח פתוח, למשל, מומין פריצת גבולות. יש אורחים שישמרו על הגבוי

סביבה

לות הלא משורטטים של הטריטוריה, ואחרים יחדרו אליה ולפעמים תיגרם מבוכה. בבתי עשירים נהוג לאחרונה להתקין מטבח ייצוגי פתוח, מעוצב ומצויד, שלא מבשלים בו, ומאי חוריו מטבח קטן ורחוק למבשלת הפיליפינית. בחברה הישראלית היהודית נהוג עדיין לערוך לאורחים סיוור בבית ולנהל שיחות על השיפוץ האחרון. בחברה הבדואית המסורתית לעומת

"בית ישראלי" - צירוף שהיה יכול להיות שם של עוד מפלגת ימין - הוא הכותרת של כנס אקדמי שיתקיים בשבוע הבא באוניברסיטת תל אביב. "בית" היא אולי המלה הטעונה ביותר בישראל, שבה קשור המושג יותר לסכסוך דמים מאשר למנוחה ונחלה, שהבית הפרטי מתערבב בה בבית הלאומי ו"בניין הארץ" כרוך בהרס וחורבן של בתי אחרים. "מהו בית ישראלי" היא שאלה שנרונה בפורומים שונים; אם במוספי ערב הג בעיתונות ובמשאלי דעת קהל,

מחסן. עבודה של אפרת שלם מתוך יום העיון

בחברה הישראלית היהודית נהוג עדיין לערוך לאורחים סיוור בבית ולנהל שיחות על השיפוץ האחרון. בחברה הבדואית המסורתית אורח שואל רק איפה הכיוון למכה ואיפה אפשר להשתין

ואת, אומרת ברנר, אורח שואל רק איפה הכיוון למכה ואיפה אפשר להשתין. אומרת חנני, וללא צמחייה עבותה כדי שלא ייווצרו מקומות להתייחרות. בעיר חרדית צריך פחות חניה, אבל לעומת זאת הרבה מכני ציבור. חנני מרצה על מחקרה בפורומים פרטיים ומי שוכנעת כי היכרות עם החברה החרדית תביא להפחתת החדות וסטיגמות. "אני רואה עד כמה אנשים נדהמים לגלות את העולם החרדי, דווקא דרך פרטים טכניים לכאורה".

מחסנים

זאת, אומרת ברנר, אורח שואל רק איפה הכיוון למכה ואיפה אפשר להשתין.

אינסטנט-שורשיות

אם "בית" הוא מושג טעון בישראל, הרי על אחת כמה וכמה בחברה הדתית הלאומית, מסביר ההיסטוריון ר"ר מיכאל פייגה מהמכון לחקר ישראל באוניברסיטת בן גוריון, שי דצה בכנס על הבית הפרטי והבית הלאומי בהתנחלויות האידאולוגיות. "השילוב של

ואם בשיח האקדמי ובלימודי תרבות. קובץ חלוצי של מחקרים על הבית הישראלי התפרסם לפני כשנתיים בספר "צורות מנורים: אדריכלות וחברה בישראל", שערי כן האדריכלות שלי כהן וטולה עמיר. הכנס באוניברסיטה - שיתקיים בימים שלישי ורביעי הקרובים מטעם המכון לחקר הציונות וישראל באוניברסיטת תל אביב והאקדמיה לאמנות בצלאל בירושלים - הוא כמה לגל נוסף של מחקרים, הנכנסים לפינות בבית הישראלי שטרם נחקרו עד תום. כמו החברה בישראל, הבית הישראלי אינו בית אחד בלבד הידועה. אלא

אומרת חנני, וללא צמחייה עבותה כדי שלא ייווצרו מקומות להתייחרות. בעיר חרדית צריך פחות חניה, אבל לעומת זאת הרכה מבני ציבור. חנני מרצה על מחקרה כפורומים פרטיים ומי שוכנעת כי היכרות עם החברה החרדית תביא להפחתת חשדות וסטיגמות. "אני רואה עד כמה אנשים נדהמים לגלות את העולם החרדי, רווקא דרך פרטים טכניים לכאורה".

מחסנים

"בחדר האחורית של הכנס על הבית הישי ראלי ניצב לו המחסן. בוגי מחסנים, חוקרי מחסנים, מתעדי מחסנים ומחסנאים ידברו על המחסן ויצגו אותו: על המחסן הביתי והמחסי סן התעשייתי, על מחסני הצבא, על מחסני מזון, על מחסן תלבושות, על מחסן עתיק, על ארכיון ועוד", כותבת ר"ד תמר ברגד, חוקרת תרבות ומרצה בבצלאל, האחראית ליום עיון נפרד במסגרת הכנס, שכותרתו "+ מחסן".

בית ישראלי פלוס מחסן הוא מונח נרד"ני מוכר. יום העיון, "תוספת בצלאלית אלטרני" טיבית ייחודית לנו", כרכבי הד"ר יערה בראון מבצלאל (מיוזמי הכנס יחד עם ר"ד אורית רוזין מאוניברסיטת תל אביב), יתקיים ביום חמישי בגלריה בצלאל ברחוב סלמה 60 בתל אביב, ויעסוק במחסן כמוכחן הרחב של המלה. כך למשל, מאיד ויזלטייר ויקרא מספרו "מחסן", רלי רה פריס תרבר על עכבר במחסן שבו היא מאחסנת את עכורות האמנות שלה, כריס גאנס ירבר על מחסני "אונרא", אמיר מן על מגה פרויקטים ארדיכליים שתכנן ובהם "איקאה", מרק גלומן על הרחם כמחסן ועוד באותה רוח.

זאת, אומרת ברניר, אורח שואל רק איפה הכיוון למכה ואיפה אפשר להשתין.

אינסטנט-שורשיות

אם "בית" הוא מושג טעון בישראל, הדי על אחת כמה וכמה בתורה הדתית הלאומית, מסביר ההיסטוריון ר"ד מיכאל פייגה מהמכון לחקר ישראל באוניברסיטת בן גוריון, שי" רצה בכנס על הבית הפרטי והבית הלאומי בהתנחלויות האיראולוגיות. "השילוב של לאומיות רדיקלית, ערכים דתיים והמאבק על טריטוריה הפכו את הבית של המתנחל לאתר שסביבו מתנהל חלק מרכזי מהמאבק הישראלי-ליפלסטיני", אומר פייגה. יחד עם זאת, הבית הפיסי, הקונקרטי, לא נהפך על ידם לפאטיש. למתנחלים אין בעיה עקרונית לעבור רידה או להרוס את ביתם כדי לבנות במקומו בית גדול יותר. "הבית מקודש כאיריאה יותר מאי שר כבית ספציפי", אומר פייגה.

אחד מסלעי הסכסוך הפוליטי הוא המאבק על אותנטיות ושייכות למקום. על הרקע הזה, מאפיין בולט בהתנחלות הוא "הכינון המיירי של בית וחיקוי של שגרה", אומר פייגה. מתנחל לים שנכסו לקרואן חדש הפגינו אינסטנט-שורשיות. הם הקפידו לצאת עם תינוקות בעגלות לטיול, להעביר בהפגנות את הפציהם למי קום החדש או לתלות כביסה בחוץ. מתבונן מבי חוץ יכול לראות בנורמליות הריטואלית הזאת רווקא חרדה מפני היעדרה של שגרה והצרה על הומניות של הבית, אומר פייגה. שכן "אם המלה 'בית' פירושה רוגע, מנוחה ונחלה, הדי ביתם של המתנחלים לא סיפק את כל אלה.

ואם בשיח האקרמי ובלימודי תרבות. קובץ הלוצי של מהקרים על הבית הישי ראלי התפרסם לפני כשנתיים בספר "צורות מגורים: ארדיכלות וחברה בישראל", שערי כו הארדיכליות שלי כהן וטולה עמיר. הכנס באוניברסיטה – שיתקים בימים שלישי ורביעי הקרובים מטעם המכון לחקר הציונות וישראל באוניברסיטת תל אביב והאקדמיה לאמנות בצלאל בירושלים – הוא במה לגל נוסף של מחקרים, הנכנסים לפינות בבית הישראלי שטרם נחקרו עד תום. כמו החברה בישראל, הבית הישראלי אינו בית אחד בה' הדיעה, אלא שלל בתים שונים המשקפים איראולוגיות שור' נות, פוליטיקה ופוליטיקה של זהויות, אורחות חיים, מעמדות, ערכים ואילוטים.

בית ישראלי בכנס הוא על כן הרבה "בתים": בית חרדי, בית ערבי, בית מופרט בקיבוצים, בית בשיכון ציבורי בערי פיתוח, בית כמקום אירוח, בית פמיניסטי, בית כפי שהוא מיוצג ביצירה האמנותית ועוד. הנושאים יירדנו, ברוח המחקר וביקורת התרבות העכשווית, בהקשרים בינתחומיים רחבים. כמה מהם מוצגים להלן. בתים רבים נותרו מחוץ לסדר היום של הכנס, ויפרנסו בלי ספק מחקרים וכנסים נוספים עד שיהפכו כל אבן.

השועל והארנבת

"הסיפור הראשון שקראתי כילדה היה על שועל שגר בבית עשוי מקרח וארנבת שגרה כמאורה בארמה. כקוף הקרח נמס. השועל מחי פש מחסה כמאורת הארנבת, ולאט לאט משת' לט עליה והופך מאורח לבעל הבית", מספרת